Sbírka přednášek a rozprav extense university Komenského v Bratislavě. Rediguje prof. Dr. Richard Horna.

Upozorňujeme zatím jen všeobecně na sbírku shora uvedenou, která před krátkým časem počala vycházeti v Bratislavě pod čilou redakcí prof. Dra Horny a čítá nyní již slušnou řadu rozprav. Některé z nich týkají se přímo práva, avšak ani jiné nejsou bez významu pro právníka. Uvádíme na př. tyto: sv. 1. prof. Horny »Hranice republiky československé ve světle historie«, sv. 4. prof. Laštovky »Vývoj organisace veřejné správy v republice československé«, sv. 7. prof. Weingarta »Sto knih slavistových«, sv. 8. prof. Krofty »O úkolech slovenské historiografie«, sv. 10. prof. Pražáka »Československý národ«, sv. 11. téhož »Slovenská svojskost«, sv. 12. prof. Chaloupeckého »Selská otázka v husitství«, sv. 14. prof. Tomsy »Smysl filosofie« a j.

O jednotlivých svazcích přineseme referáty. K.

Právo římské.

Heyrovský Leopold, Římský civilní proces. Vydáno z pozůstalosti. Bratislava 1925. Nákladem právnické fakulty Komenského university v Bratislavě.

Jest vlastně smutným úkolem referovati o tomto díle, jež zůstalo nedokončeno následkem choroby a smrti autorovy. Večtete se hlouběji do něho, chladně přemýšlíte o oprávněnosti určitého postupu nebo definitivního vyřešení nějaké otázky, a dříve, než dojdete k úsudku, jste zaujati lidskou stránkou tohoto díla, které autor nemohl již dopracovati, a které tedy ani v hotové části není vždycky posledním a definitivním slovem autorovým. Tím jest tedy každý úsudek o Heyrovského civilním procesu dosti podmíněným.

Vydáním Heyrovského Procesu získalo si vydavatelstvo knihovny právnické fakulty v Bratislavě velikou vděčnost každého, kdo má zájem o českou vědu. Hlavní zásluhu na vydání má prof. Dr. O. Sommer, který jest netoliko iniciatorem tohoto podniku, ale který také provedl minuciésní revisi díla a doplnění po stránce bibliografické, po kterézto stránce jest dnes Heyrovského Proces takřka jedinečným v celé světové literatuře. Text spisu ponechal vydavatel beze změny. Prof. Sommer správně asi vytušil, že právě největší hodnota Heyrovského spisu jest v přesné, právnicky opatrné a jemně vyvážené mluvě; a ostatně uveřejnění textu, jak byl autorem zanechán, znamenalo i krásný akt piety. Snad by bývalo možno, tu a tam připojiti k textu poznámku k živějšímu znázornění textu a k vystižení ducha té které procesní instituce ev. se stanoviska moderního procesualisty, a myslím, že by byl právě vydavatel k této práci legitimován, jak jest viděti na př. z jeho nahodilé poznámky na str. 8.

Heyrovský měl původně plán — jak z předmluvy prof. Sommera vyplývá — napsati jak římský proces klasický a jeho republikánské zásady, tak i proces poklasický a justiniánský, omezil se však později

na proces klasický a jeho rep. základy. Právem tak mohl učiniti, neboť proces klasický jest vůči pozdějšímu uzavřeným celkem, který jako předmět vědeckého bádání jest již dávno osamostatněn, moha se opírati o spolehlivě klasické prameny, jako Gaiovy Instituce, resp. o justiniánské prameny, zcela spolehlivě vědou od interpolací očistěné. I když nutno počítati s novými objevy badání interpolačního, přes to celková linie klasického procesu jest a zůstane pevnou.

O systému celého, Heyrovským zamýšleného díla, lze si učiniti bezpečnou představu z nárysu k celé práci, v pozůstalosti nalezeného a v knize otištěného, z něhož vypracováno bylo kromě úvodu 5 hlav (soudcové, strany a osoby činné pro ně, procesné prostředky procesu řádného, mimosoudní zahájení sporu, řízení in iure), kdežto další tři hlavy (řízení apud iudicem, exekuce a opravné prostředky, extraordinaria cognitio) zůstaly — až na § 63 o procesné restituci — nezpracovány. Věcně byla autorovi podkladem pro uvedený systém správná myšlenka, rozděliti látku práva procesného na samostatné podání soudní ústavy, do níž autor klade výklady o soudních magistratech, soudní příslušnosti, soudcích, místu o době činnosti soudní a výklady o procesních stranách, jejích zástupcích a podpůrcích, a na samostatné vylíčení řízení soudního. Toto se rozpadá na dva oddíly: proces řádný, a mimořádný, čistě úřednický proces. Při vylíčení řádného procesu jest podle autora pojednati odděleně jednak o prostředcích procesných, a to nejprve u procesu legisakčního, pak u procesu formulového, jednak o postupu řízení. Toto rozdělení jest jistě vědecky odůvodněno a autorem důsledně v podrobnostech provedeno, ale je v něm — myslím — trochu málo životnosti. Jest, myslím, důležité, zvláště didakticky důležité, vkloubiti podrobné vylíčení legisakcí do vylíčení procesního řízení, takže by přišlo mezi kapitoly o zahájení sporu (in ius vocatio, vadimonium, editio actionis, denegatio, confessio atd.) a o řízení apud iudicem. Legisakce per manus iniectionem a per pignoris capionem patřily by pak do kapitoly o řízení exekučním. Na stejné místo, jako procesní legisakce, by patřilo i podrobné vylíčení žalobních formulí. Byla by jen otázka, je-li lépe pojednati synchronisticky o dějinách římského procesu, takže by byl podán samostatný obraz řízení legisakčního od in ius vokace až po řízení exekuční a samostatný obraz řízení formulového ve všech jeho stadiích (Bertolini, Mayr) či za základ vzíti pouze klasický proces formulový a na příslušných místech vylíčiti též zvláštnosti starého procesu legisakčního (Wenger). Samostatná kapitola o prostředcích procesních byla by dle mého názoru také odůvodněna před vylíčením jednotlivých fásí procesu, ale představovat bych si ji jako synthetický obraz římské actio a její vztah k dnešní žalobě.

Přihlédněme nyní letmo k obsahu díla.

Úvodní kapitola jedná o pojmu civil. procesu a jeho ohraničení od příbuzných institutů, a podává hlavní momenty historického vývoje. Hned tato kapitola ukazuje skvělé hodnoty díla. Obdivuhodná jest přes-

nost pojmová, jíž autor dociluje jmenovitě výstižnou a přesně vyváženou slovní formulací; není tu slova zbytečného nebo nepřesného, každé slovo jest přesně promyšleno, a vrátíte-li se po prostudování celé knihy k této první kapitole, vidíte, jak je tu obsažen in nuce vlastně celý bohatý obsah knihy. Ovšem byla by otázka, je-li tím po stránce věcné úplně splněn úkol úvodní kapitoly, a nebylo-li by účelno vložiti do ní též něco nového se stanoviska moderního právního historika a moderního procesualisty. Se stanoviska právně historického náležela by sem úvaha o vzniku římského procesu. Tento není arci prameny doložen, jest jen hypothesou, vědeckou konstrukcí, ale potřebujeme této, abychom měli před sebou celý vývoj procesu, i abychom chápali jednotlivé znaky vyvinutého řím. civil. procesu. (Srovn. Bonfante Storia 2. vyd. 232, Wenger Inst. 18). Jak názorně se na př. ukazuje primitivní uplatňování práva ve formulích a obřadech jednotlivých legisakcí, v rozdělení procesu na dvě období, ve smluvní povaze litiskontestace, atd.! A jak současně vědecká hypothesa o vzniku procesu (»stát zakazuje svépomoc... a vyžaduje jen od proucích se stran, aby se shodli na spoluobčanu jako soukromém rozhodčím«, Wenger Inst. 22) nám umožňuje správné pochopení struktury vyvinutého procesu! Se stanoviska moderní pravovědy bylo by snad možno promluviti o právní povaze žaloby, o účelnosti římské úpravy uplatňování soukromých práv. Srovn. na př. krásné úvahy Bonfanteovy Storia 3. vyd. 450, Wenger 10 a n., Arrangio Ruiz Ist. II. 112.

V § 2. podává autor pečlivý seznam pramenů a literatury. Tuto bylo by snad možno doplniti Cuginovým Trattato storico d. procedura civile romana Palermo 1873, a nyní, po vyjití spisu, sluší jmenovati moderní dílo Wengerovo Institutionen des römischen Zivilprocessrechtes, München 1925 a nové stěžejní dílo Wlassakovo Die klassische Processformel 1924, dle něhož bude nutno revidovati některé posavadní názory na formuli a excepci, též autorem zastávané.

Hlava první »Soudcové«, obsahuje především velmi podrobné a přesné výklady o soudních magistratech v historickém vývoji od hypothetické doby královské až po poslední doby římského principatu, o soud. pravomoci magistrátů a o delegované iurisdikci. Na to navazuje výklady o soudní příslušnosti, věcné i místní, rozeznávaje při této forum originis, forum domicilii, forum contractus, a zmiňuje se pak o t. zv. prorogaci. K výkladům o forum contractus navázány jsou výklady o t. zv. actio arbitraria. Praví-li Heyrovský v tomto pojednání na str. 45, že »in bonae fidei iudiciis... actio arbitraria byla vyloučena a nemohl věřitel jimi nastupovati na dlužníka podle své vůle buď u soudu splniště smlouvy nebo u osobního soudu dlužníkova« jest patrně přičítati chybě tiskové »nemohl« místo »mohl«. Arci stylisace »a. arbit. byla vyloučena« není právě nejšťastnější. Autor dále přechází k výkladům o iudices privati (unus index, arbiter, recuperatores), pojednává o seznamu porotců (zajímavá historie tohoto seznamu byla by se stala názornější, kdyby

byl autor aspoň stručně poukázal na politické boje republikánské, točici se právě kolem seznamu porotců — srovn. Boufante Storia 2. vyd. 333, 344, 550, Wenger 65), v samostatném oddílu pak jedná o státních soudcovských kollegiích decemvirech a centumvirech. Na to přechází k výkladům o pomocnících magistrátových a výpomocných soudcích, přesně rozeznávaje a odlišuje případy, kdy takoví pomocníci vystupovali a potvrzuje své výklady též prameny papyrologickými; odstavec III. mohl, myslím, odpadnouti, ježto autor se omezil na klasický civilní proces. Od pomocníků přechází logicky k soudním přísedícím. Dále jedná o zodpovědnosti magistrata a porotce v historickém vývoji od zákona XII. tabulí až po úpravu ediktální, přijímaje v různých temných otázkách, této úpravy se týkajících, názory Lenelovy. Poslední stati první hlavy vyplňují podrobné, a spíše starožitnicky zajímavé výklady o místu a době činnosti soudní.

Druhá hlava obsahuje výklady o procesných stranách, procesných zástupcích a podpůrcích. Opět se tu operuje s pojmy základní důležitosti, Heyrovským co nejpřesněji formulovanými; bylo by důležité, kdyby naši právníci si osvojili tyto pojmy v pevných definicích Heyrovského již při studiu římského práva. Právně-historicky skvěle vypracovaná jest zvláště kapitola o procesních zástupcích.

Tím jest ukončen oddíl o soudní ústavě. Heyrovský tu probírá — jak bylo viděti — jednotlivé subjekty, při dobývání práva vystupující, a vykládá právní úpravu, na ně se vztahující, v historickém vývoji od pevních zaručených zpráv resp. vědecky aspoň předpokládaných indicií, až po civilní a ediktální úpravu na konci periody klasické. Každý § jest tu vlastně samostatným i historicky vyvíjeným pojednáním, v němž jsou sneseny a kriticky roztříděny všecky prameny i výsledky vědecké práce, a tím se stala kniha jedinečným podkladem pro budoucí specialisovanou práci vědeckou z oboru římského procesu.

Hlava třetí má nadpis: Procesné prostředky řízení řádného. Jedná o legisakcích, formulích a mimořádných procesných prostředcích. Poněkud nejasným výrazem procesné prostředky označuje autor patrně způsob oficielního určení a ustavení rozepře. Jinak ovšem jest rozuměti výrazu procesné prostředky, zahrnují-li se tím missiones in possessionem, praetoriae stipulationes, in integrum restitutio. Tu bych soudil, že jimi autor míní způsob magistratské ochrany. Tato nejasnost jest zaviněna tím, že autor odděluje podrobné pojednání o jednotlivých způsobech uplatňování práv před magistratem od řízení, které je předchází a následuje.

Autor nejprve podává povšechný popis legisakcí. Popisuje, v čem pozůstávaly (přesná obligatorní slova stran a magistráta, symboly), kým byly vytvořeny (pontifiky) a dále vyvinuty (pravoznalci laiky), čemu sloužily (ustavení právní rozepře resp. dobývání práva donucením) a komu byly přístupny (občanům římským). Vše doloženo prameny a založeno na kritickém hodnocení vědecké práce i bystrých argumentech

autorových, takže objektivní popis jest bezvadný. Ovšem autor nevychází z okruhu objektivního popisu. Nevysvětluje. Nedává nového světla svému popisu ani poukazem na logicky předpokládaný vznik procesu, ani poukazem na kulturní prostředí a analogiemi ze srovnávací pravovědy atd. V dalších §§ popisuje autor jednotlivé legisakce. Začíná legisakcí sacramento. Líčí historicky význam t. zv. sacramentum (opomíjeje zmíniti se o hypothese, že s. bylo původně přísahou, čímž by se vysvětloval jeho náboženský charakter, srovn. Bonfante Storia 2. vyd. 236, Bertolini I. 111; srovn. též Mayr R. Rechtsgeschichte I. 1, 124), dále podrobně vykládá l. a. s., sloužící k uplatňování práva vlastnického, práv absolutných, práv obligačních. Výklady hluboké, a přísně vědecky založené. Totéž platí o výkladech o dalších čtyřech legisakcích. Didakticky ovšem by se stal popis takové legisactio per manus iectionem mnohem živější a názornější, kdyby bylo ukázáno, jak se v podrobnostech její struktury jeví zbytky původního režimu uplatňování práv svépomocí. Srovn. Bonfante Storia 2. vyd. 234. Jinak ovšem právě tato legisakce jest vypracována autorem do všech detailů co nejpečlivěji. Správně nalézá prototyp této legisakce v m. i. iudicati, jíž ostatní případy jsou napodobeny. Je obdivuhodno, jak chaosu protichůdných vědeckých názorů o nexu dovede se s jistotou orientovati a nalézá pevné stanovisko v popření exekutivní moci nexa.

Historický přechod od řízení legisakčního k řízení formulovému, perioda zákonné platnosti obou systémů, tvoří obsah dalšího pojednání autorova. Přidržuje se Wlassakovy hypothesy, že zákonem Aebutiovým byla zavedena nová forma řízení vedle staré, a že zákony Juliovými byly legisakce odstraněny i jako fakultativní forma procesu, řeší autor další podružné problémy, k této přechodné periodě se pojící, a přechází pak k ocenění nové formy řízení, jmenovitě jeho významu pro vývoj práva soukromého, a k výkladům o pravděpodobném vzniku nového řízení; hledá jeho původ souhlasně s panujícím míněním v procesech cizineckých, před římským magistrátem konaných, a velmi účinně přesvědčuje čtenáře o pravděpodobnosti této hypothesy.

Pojednání o prostředcích ustavení pře v právu klasickém jest zahájeno precisním výkladem o pojmu formule a o hlavních částech formule. Opět stať, hodná svou právnickou striktností přímo memorování. Přechází k druhům formulí. Materie tato má z části skoro blíže právu hmotnému. Autor tudíž, drže se hlediska procesního, omezuje se na tyto kategorie: actiones civiles — actiones honoriae (ficticiae, se záměnou subjektů, in factum conceptae), actiones vulgares — actiones in factum, actiones utiles, formulae certae — incertae, iudicia bonae fidei — indicia stricti iuris, condictiones, actiones in bonum et aequum conceptae, actiones arbitrariae, formulae praeiudiciales. Tato rozsáhlá a právnicky neobyčejně významná stať ukazuje nám zas nové hodnoty spisu. Jedná se tu o problémy, jimž se dostalo dlouholetým bádáním interpolačním naprosto nového řešení, z části defini-

tivního, z části hypothetického. Chtěl-li tedy dáti autor svému dílu niveau, vědou dosažené, musil se kriticky postaviti k výsledkům nového interpolačního bádání. Nutno konstatovati, že autor s vědeckou přísností, sobě vlastní, prošel velkou oblastí literatury interpolační, přijal definitivní výsledky badání interpolačního, a zaujal kritické stanovisko, ne vždy negativní, k výsledkům spornějším nebo k námětům ne zcela prokázaným. Za interpolovanou považuje hlavně z hlediska terminologického: actio bonae fidei, actio arbitraria (aspoň dubitativně), condictio certi, condictio triticaria, condictio incerti, z hlediska terminologického i věcného: actio in factum civilis, condictio generalis. Své úsudky interpolační opírá příslušnou literaturou, vyzdvihuje někdy i věcné argumenty, dle jeho názoru nejdůležitější, takže čtenář nalézá spolehlivou cestu k vlastnímu podrobnému poučení. Ovšem nezasvěcený čtenář nebude vždy z Heyrovského textu — vědecky bezvadného — informován o v ý z n a m u interpolací; nepochopí, proč bylo vynaloženo tolik vědecké práce k prokázání these, že na př. condictio triticaria, condictio certi, condictio incerti jsou termíny pravovědy byzantské — srovn. na př. Wenger 156 —, a proč taková váha se klade na terminologické rozlišování mezi iudicia stricta, iudicia bonae fidei (právo klasické) a actiones stricti iuris, actiones bonae fidei (právo justinianské) — srovn. na př. Bonfante Istituzioni 6. vyd. 109, 110. K poučení čtenáře stačilo by několik poznámek, a jest škoda, že vydavatel díla držel se tak důsledně svého programu. Velmi instruktivní jsou na konci uvedené příklady formulí; vložení přehledu formulí jest dokladem toho, že autorovi tanul na mysli též didaktický úkol díla.

Následuje pojednání o exceptio, výtah z krásné studie autorovy v Poctě Ottově. Vykládá se tu o pojmu, o podobě excepce, jejím poměru k jiným způsobům obhajoby žalovaného, materielním základu a původu excepce. Autor, popíraje společný materielní základ excepcí, vyvrací účinně i názor, že by exceptiones byly původu praetorského. Pojednání o excepci vypadlo v poměru k uvedené studii poněkud skoupě. Škoda, že autor vynechal vůbec výklady o různých druzích excepcí (peremptoriae — dilatoriae, in rem — in personam), omezuje se patrně příliš důsledným hlediskem procesním. Při exceptio in factum bylo by dobře upozorniti na jiný význam byzantské generální exceptio in factum, podobně, jako při actio in factum upozorniti na byzantskou generální actio in factum. Srovn. De Francisci Synallagma II. 248, Rotondi Scritti II 244. Wenger 147 pozn. 56. Konečně k právní povaze excepce sluší nyní citovati i nejnovější studie Riccobonovy, zvláště jeho Stipulatio et instrumentum, Z. S. S. 43, 295 a násl.; zajímavo jest, že Riccobonova formulace klasické excepce (entità procedurale«, na rozdíl od justinianské excepce, »entità di diritto materiale«) se značně blíží Heyrovského pojetí, že excepce nemají společného základu materielního, společný že jest jim

pouze základ formální, procesný. Po výkladech o excepci, ukončených ad informandum příklady excepcí, následuje pojednání o praescriptio, rozdělené na výklady o p. pro actore a p. pro reo, a ukončené zajímavými terminologickými poznámkami.

V následujících §§ jedná autor o ostatních procesných prostředcích římského procesu. Nejprve probírá sponsiones, jakožto praetorský prostředek pro praejudicielní rozhodnutí vlastní sporné záležitosti původně řízením legisakčním, později řízením formulovým. Pečlivě rozebírá případy, v nichž se užívalo sponsí, vykládá rozdíly a výhody procesu per sponsionem vůči staré legisactio sacramento, probírá se směsí vědeckých názorů o původu a funkci sponse. A přece, přes tu bohatost detailní, nepochopí čtenář tak snadno historický smysl řízení per sponsionem. To je zaviněno systematickým umístěním sponsí, na němž snad nejvíce se vidí jakási strnulost systému, který autor si zvolil. S jakou plastikou vystupuje — přes všechnu dosavadní neujasněnost vědeckou — historický smysl sponsí, jedná-li se o nich jako o doplňku starých, v určité historické době již ne zcela vyhovujících legisakcí, takže čtenář pak vidí v jejich struktuře mechanismus staré legisakce sacramento, a na druhé straně nové, odlišné znaky ve směru moderního vývoje! Srovn. Costa 24, Wenger 124, a zvláště Bertolini I 193. Právě tak i interdicta, o nichž jedná Heyrovský v následujícím §u, jsou některými autory právem probírána v hlavních rysech jako doplněk legisakcí (srovn. Bertolini I 195); podobný postup by byl na místě právě v díle Heyrovského, který výslovně hledá původ řízení interdiktního v potřebě, poskytnouti soudní ochranu poměrům, postrádajícím ochranu procesu legisakčního. Autor podává v této souvislosti pojem a rozdělení interdikt. Další procesní prostředky jsou stipulationes praetoriae, missiones in possessionem a in integrum restitutio, o nichž autor jedná v následujícíc §§. Popisuje právní povahu těchto právních prostředků, vypočítává do podrobností případy, v nichž se vyskytovaly, opomíjí však — až na nepatrnou zmínku o stipulacích — zmíniti se o jejich vzniku, ač k této otázce pojí se na př. ohledně restituce zajímavá diskuse vědecká. Srovn. Costa 85.

Teprve po podrobném popisu všech procesních prostředků starého i klasického procesu zahajuje autor celkový, postupný popis řízení civilního. Hlava čtvrtá věnována mimosoudnímu zahájení sporu. Rozdělena jest na dvě pojednání s názvy: In ius vocatio. Vadimonium. Líčí soukromé obeslání žalovaného žalobcem, tak charakteristické pro soukromý ráz antického procesu, jeho zákonnou úpravu i jeho ediktální zdokonalení, dále různé funkce procesní jistoty, zvané vadimonium. K přesným výkladům autorovým bylo by dle mého názoru dodati jen tolik, že různé praetorské žaloby, k nerušenému průběhu soudního řízení proponované, měly by býti výslovně charakterisovány jako trestní žaloby. To platí o žalobě proti tomu, qui in

ius vocatus neque venerit neque vindicem dederit (srovn. do Francisci Azioni penali 51, Wenger 94), o žalobě proti tomu, kdo dolo malo zabránil žalovanému dostaviti se k stání, vadimoniem smluveného, (srovn. D 2, 10, 1 »poena« »noxale iudicium«), jakož i — z dřívější souvislosti str. 219 — o žalobě proti tomu, kdo by dolo malo bránil oprávněnému v ujetí se držby majetku (srovn. de Francisci 77), kteréž autor ne zcela přesně označuje jako actiones in factum na náhradu škody.

Hlava pátá, věnovaná řízení in iure, zahájena jest přehledným pojednáním o tomto stadiu řízení, koncipovaným s ideální přesností výrazovou a právnickou. V následujícím §u, datio a denegatio actionis, vykládá autor v chronologickém postupu jednotlivé body, jimiž proběhne řízení v tomto stadiu buď nutně, nebo eventuálně: actionem edere, postulare, denegare, exceptionem dare, denegare, actionem dare, a vykládá právní podstatu těchto pojmů. (Výklady tyto bylo by nyní poněkud precisovati výsledky badání Wlassakova o formuli.) Právnicky významné jest zvláště pojednání o denegatio actionis; autor důmyslně dokazuje, že již v době legisakční existovalo toto magistrátské odepření práva netoliko pro nedostávající se předpoklady procesní, ale i pro nedostatky práva materielního, jmenovitě i pro existenci takových důvodů obranných, jež uznával za rozhodné magistrát z vlastní moci iurisdikční. Z pojednání o denegaci vidí čtenář důležitost řízení in iure, v němž se rozhoduje procesní významnost řady sporných námitek a překážek, takže může býti proces ukončen jinak, než normální litiskontestací a rozsudkem. Než mohou nastati i jiné případy vyřízení sporu in iure, a vůbec může dojíti ještě před litiskontestací k řešení četných právních otázek. A tu celý pestrý obraz tohoto stadia řízení nevynikne jinak, než pojedná-li se o těchto souvisejících materiích souvisle. Autor však značně stížil jednolité, souvislé poznání obrazu řízení in iure, že valně nedbal systematického uspořádání materie, sem náležející, takže vylíčení řízení se mu rozpadá v řadu samostatných, arci mistrně podaných, pojednání, a jest na čtenáři, aby si konstruoval jednolitý obraz, v němž by každá otázka zapadla tam, kam patří. Tak jest na př. nejasno, proč pojednání o interrogatio in iure jest vytrženo ze souvislosti ostatních skutečností, jež mohou proces určitým způsobem modifikovati, a jest následováno spolu s pojednáním o dosazení soudce výkladem o litiskontestaci, kdežto teprve potom se znovu jedná o jiných četných skutečnostech, jež mohou dokonce litiskontestaci vyloučiti. Bylo by bývalo dobře, kdyby byl autor aspoň ukázal co nejstručněji souvislost samostatných pojednání o jednotlivých otázkách s celkem. Srovn. na př. takové organické spjetí různých otázek u Costy čís. 25, Wengera str. 96, a Bertoliniho str. 250. Co se nedostává na celkové linii díla, to jest ovšem bohatě vyváženo vědeckou propracovaností každého jednotlivého pojednání, jež jsou vesměs důkladností svého založení, suverenním zvládnutím veškeré literatury a vzácnou rozvahou řešení

úctyhodnými doklady naší vědy. Autor vykládá každou jednotlivou otázku nejprve z hlediska procesu legisakčního, pak ze stanoviska procesu klasického; tím více isolovanost jednotlivých §ů ještě více vynikla, ale za to umožněno podrobné historické propracování každé otázky.

Jak řečeno, přechází autor z všeobecného pojednání o udělení, resp. odepření žaloby k institutu interrogatio in iure, zabývaje se případy jeho a právními účinky response. Pak jedná o magistrátském dosazení soudce a rozkazu iudikačním, opíraje se o nové práce Wlassakovy. Přechází pak k litiscontestaci, a líčí její právní podstatu v řízení legisakčním a v řízení formulovém. Obojí jeví se dle autora »smlouvou procesnou, učiněnou mezi stranami před soudním magistratem, ji povolivším«. Touto formulací chce patrně autor vyjádřiti, že v litiskontestaci jest smíšen element smlouvy se zásahem veřejné autority, že stát dává litiskontestaci veřejnoprávní účinky, nastupující nezávisle od vůle stran. Srovn. Bertolini I 303, Wenger 166. Že ovšem k pochopení smluvní struktury litiskontestace jest nutnou hypothesa o vzniku procesu, bylo již dříve řečeno.

Z ostatního rozsáhlého obsahu řízení in iure jedná autor nejprve o procesných jistotách, uváděje podrobně — zacházeje někdy snad až příliš daleko do práva materielního, na př. ad 3. 4. — v kterých případech docházelo ku zřizování procesných jistot. Následuje pojednání o pojištění proti zneužití procesných prostředků; autor pojednává zvláště o právních újmách, postihujících svévolného žalovaného — k žalobám s litiskrescencí bylo by snad uvésti novou literaturu italskou: Rotondi Teorie postclassiche 5, Betti Litis aestimatio II, 23 —, a o iudicium calumniae. Následující dva §§ mají za předmět dva instituty blízké sobě tím, že jejich účinkem může býti eliminace dalšího řízení a bezprostřední exekuce: jsou to confessio in iure a insiurandum in iure delatum. Ohledně doznání vymezuje autor případy, kdy vede přímo k exekuci (confessio certae pecuniae) od ostatních případů, líče účinky, v těchto nastupující, jak za režimu legisakcí, tak za procesu klasického. Zvláštní pozornost věnuje doznání v případech ex quibus adversus infitiantem in duplum agitur. Srovnání monografie Wengerovy ovšem ukazuje, že s historickým vývojem procesního doznání a jeho dogmatickou strukturou v právu klasickém jsou spojeny různé dalekosáhlé problémy vědecké, jež nejsou v knize Heyrovského dosti patrny. Pokud se týče druhého, řízení eliminujícího prostředku procesního, totiž t. zv. iusiurandum in iure delatum, vymezuje autor ve smyslu panujícího učení, na Demeliově badání založeného, podstatu, účinky i specielní případy této přísahy, pojednávaje spolu i o protějšku jejím, insiurandum voluntarium. Správně ponechává na tomto místě svých výkladů nepovšimnutu přísahu, jakožto důkazní prostředek, a jmenovitě též byzantskou přísahu soudní iuramentum iudiciale. V následujícím §u přechází autor k podrobnému, do

materielního práva zasahujícímu pojednání o procesu, vedeném zástupcem, a řeší všechny právní otázky, jež mohou se vyskytnouti v takovém procesu ve stadiu řízení in iure. Bylo by arci možno — ano v systematických dílech o procesu je to pravidlem — pojednati o těchto otázkách na jiných místech, na př. ve výkladech o procesním zastoupení, ve výkladech o formuli, o litiscontestaci a pod. Tím by se stalo vylíčení řízení in iure jednotnějším, za to ale nebylo by možno podati tak souvislý obraz zmíněné materie; zmíněné pojednání jest v učebnici Heyrovského vlastně zhuštěnou monografií. Tímto monografickým zpracováním našeho §u vysvětlí se i ta nedůslednost, že autor vykládá podrobně účinky litiskontestace v procesu, vedeném zástupcem, ale o účincích normální litiskontestace se ve své knize nezmiňuje. Rovněž není systematicky zcela na místě translatio iudicii, v následujícím §u vykládaná, jež věcně souvisí sice s účinky litiskontestace, chronologicky však náleží teprve do pozdějšího stadia procesního. Autor, vysvětliv přesně pojem t. i., vypočítává, kdy jest jí zapotřebí a podrobně se obírá spornou otázkou, jak se t. i. provádí, uváděje a kritisuje četné a disparátní způsoby řešení moderní vědy. V následujícím §u, Indefensus, zpracovaném opět s podrobností přímo monografickou, líčí autor podstatu a případy defensní povinnosti a následky jejího porušení. Poslední tři paragrafy jsou věnovány řízení interdiktnímu, restitučnímu a řízení s praetorskými stipulacemi, a tvoří tedy pendant k ukončení hlavy třetí.

Tím jest dílo Heyrovského ukončeno. Z ostatní látky bylo zpracováno pouze pojednání o procesné restituci, jež mělo tvořiti součást sedmé hlavy o exekuci a opravných prostředcích.

Dílo Heyrovského o římském civilním procesu zůstalo tedy torsem. Oč šťastnější bylo prvé dílo autorovo o dějinách a systému soukr. práva římského, jemuž dopřáno několikeré a co nejpečlivější revise autorovy. Přes to publikování Procesu nebylo jen aktem piety, nýbrž i činem velké důležitosti vědecké i právnicky didaktické. To, co bylo Heyrovským zpracováno z civilního procesu, jest — jak několikrát bylo ukázáno — spolehlivým základem budoucí specialisované práce v civilním procesu římském. Ani dost nelze oceniti, že máme v české literatuře tak vzorný návod k vědeckému bádání v tak četných a právnicky významných otázkách. Jest na naší vědecké generaci, aby v tomto smyslu v díle Heyrovského pokračovala. Pak teprve bude vykonán plný akt vděčnosti k Heyrovskému. Dr. Jan Vážný.

Boháček Miroslav, »Ademptio legati«. Příspěvek k nauce o zrušení odkazů podle práva římského, r. 1925.

Spisovatel vychází (str. 3) ze zásady, že římský legát mohl býti dle civilního práva platně odvolán jenom v testamentu nebo v kodicillu testamentem potvrzeném, a že se to mohlo státi jenom v téže formě, ve které byl zřízen. Pravidlo toto vysloveno jest v regulích Ulpianových, které se nám zachovaly v úpravě vzniklé po r. 320, z čehož následuje, že platilo ještě v době Konstantinově. Naproti tomu

nevztahovala se tato věta na fideikommissy, které mohly býti jak zřízeny tak i zrušeny zcela bezformně, dle pravidla: »quia nuda voluntate fideicommissa infirmantur«. Na rozdíl od formální adempce legátu stačila tedy k odvolání fideikommisu (str. 7) pouhá poenitentia zůstavitelova, to jest prostý projev inter vivos; tím spíše ovšem i libovolný projev testamentární. Ano, stačil i projev nepřímý, tacita ademptio, totiž ustanovení, které odporovalo předchozímu zřízení fideikommissu; to mohlo se státi i v kodicillu nepotvrzeném, ano i v intestátním. Odvolání, které dostačovalo pro fideikommissy, nemělo žádných účinků, legát trval dále dle civilního práva i potom. K vůli zůstavilově přihlíželo jenom právo praetorské, které i při neformální adempci poskytovalo exeptionem doli. Při tomto stavu zůstalo právo až do počátku 4. století, to jest až do konstituce z r. 339.

V právu Justiniánském, kde není rozdílu mezi legáty a fideikommissy, platí již pro odvolání odkazu všeobecně zásada úplné bezforemnosti, která vyslovena jest v Inst. Just. 2. 21 pr.; místo toto jeví zřejmé stopy zásahu kompilatorského ve slovech »sive non contrariis, id est quibuscunque«. Ano, dle náhledu sp. stačí v Justiniánském právu pro adempci odkazu i jakýkoli zcela neformálný projev, který nemá ani náležitosti kodicillu dle C. 6. 36. 8 § 3, neboť Justiniánská adempce není již samostatnou disposicí testamentární. Správně vykládá sp. (str. 11) D 34. 4. 3. pr. ne jako translaci, nýbrž jako vulgární substituci legátu, k níž nebylo třeba, aby legát byl dán substitutovi verbis contrariis, jak žádá se k adempci legátu v právu klassickém.

Na str. 12. zabývá se sp. otázkou, jaký vliv to má, odejme-li zůstavitel předem účinnost legátům, které by teprve později nařídil, na př. slovy: »quod Titio infra legavero, id neque do neque lego«. Sp. soudí, že disposice toho obsahu byla ve starším právu platna, a dovolává se Pomponia (D 30. 12 § 3) a Ulpiána (D 30. 14); nebyla to však dle sp. adempce, nýbrž předem byla vyloučena možnost legát zříditi. Názor tento odporuje však Ulpianově výroku (D 30. 14), kdež se praví: »et ait Aristo unum videri legatum: nam quod ademptum est, nec datum videri secundum Celsi et Marcelli sententiam«. Výklad, že tato věta jest interpolována, poněvadž Aristo nemohl citovati pozdější právníky Celsa a Marcella, není případný; výrok tento pochází od Ulpiana. Slovo »videri« tomu nikterak nevadí, ježto Ulpian tu podává náhled Celsův a Marcellův. Znění tohoto místa nečiní též dojem interpolace. Jde tu ostatně jenom o otázku, zda jest přípustna předchozí adempce, jak soudí Ulpian s Celsem a Marcellem, či zda-li jest to jiná formule, která zřízení legátu předem vylučovala. Pozdější právo zavrhuje podobná nařízení, jimiž si zůstavitel sám určoval omezení pro své další disposice, vyslovujíc zásadu (Hermogenianus D 32. 22. pr.) »nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei recedere non liceat«. Souhlasiti jest se sp., že poslední věta v D 32. 22. pr. jest původu kompilatorského, a že v právu Justiniánském bude

záležeti pouze na prokazatelné vůli zůstavitelově. Naproti tomu není nutno (16), utíkati se k interpolaci v D. 30. 14 § 1, kde Papiniam jedná o případu »etsi post legata saeipus adscripta, idem hoc subiecit semel praestari velle«, a rozhoduje: »ipso iure videri cetera legata adempta«. Spisovateli zdá se nápadným především výraz »cetera legata«; v tomto slově není však nic, co by se příčilo způsobu vyjadřování Papinianovu a co by odůvodňovalo interpolaci, neboť při známé stručnosti Papinianově, jestliže jen jeden legát má zůstati, jsou ty druhé právě »cetera legata adempta«. Rovněž není zde případ formálně nevýhovující adempce, »neboť ze slov »idem hoc subiecit« nutno doplniti, že se adempce stala formálně správným způsobem, stejně jako shora v principiu, to jest contrariis verbis »cui legavero bis, semel heres ei dato«. Proto není důvodu, proč by tato co do formy bezvadná adempce neměla působiti »ipso iure«, jak též Papinian zvláště připomíná.

Správně uvádí spisovatel (str. 17), že při legátu daném osobě poddané jest subjektem jeho tato osoba poddaná, a pouze skutečnost, že jest v cizí moci, způsobuje, že nabývá majiteli moci; z té příčiny jenom od ní jest adempce platna, což vyplývá již ze samé podstaty adempce. Dále se jedná (str. 18) o adempci nesrozumitelné; avšak případy, které zde spisovatel uvádí, nejsou nesrozumitelny, nýbrž neurčity, na př. »jestliže někdo poskytne dvěma osobám stejného jména legát, a potom ho jednomu z nich odejme«, nebo »ustanoví-li ex cognatis meis qui primus in Capitolium ascenderit«, a současně dva z nich tam přišli. V pramenech jest o tom kontroverse v D 34. 4. 3 § 7 a D. 34. 5. 10 pr. Nápadno jest, že tato obě místa pocházejí od téhož právníka Ulpiana, který v prvém případě se vyslovuje pro neplatnost adempce, v druhém případě však praví naopak, že oba legáty jsou odvolány. Kontroversa tato byla již v literatuře hojně projednávána; spisovatel snaží se vypořádati se s jednotlivými názory a přikloňuje se v celku k mínění Ferriniho, že nesouhlas obou fragmentů byl způsoben kompilatory, kteří upravili text D 34. 5. 10. pr. ve smyslu práva Justiniánského, v němž proti právu klassickému není již testament výlučnou základnou pro výklad vůle zůstavitelovy. S tímto výkladem obou citovaných míst možno souhlasiti, jenom doměnka, že jest v fr. 34. 5. 10. pr. duplex intrepretatio, to jest že slovo »impediri« značí v terminologii klassické nullitu, kdežto u kompilatorů jenom suspensi, totiž že legáty nejsou samy o sobě neplatny, nýbrž jenom v tom případě, nepodaří-li se někomu provésti důkaz »de se testatorem sensisse«, nemá v pramenech opory.

Otázka škrtnutí legátu (str. 29) řeší se jinak, je-li legát zřízen v testamentu, neboť v tom případě nemá za následek neplatnost iure civili, nýbrž dle povšechných norem jenom praetorskou exceptionem doli; naproti tomu však, byl-li legát zřízen v potvrzeném kodicillu, mohl býti i pouhým škrtem odvolán, jak jde na jevo z D 34. 4. 16

a D 28. 4. 1. 5. Ustanovení toto vykládá se jako výjimka z formalistického práva legátů v periodě klassické, která byla odůvodněna neformální povahou kodicillů. Nesprávně zde (str. 30) spisovatel praví, že byla-li škrtnuta instituce dědická, udílel praetor bonorum possessionem (intestati) c o n t r a t a b u l a s, neboť tento název jest technickým pojmenováním praetorského dědictví nepominutelných dědiců, o němž se v našem případě ovšem nejedná.

Kap. II. (str. 33) pojednává o vlivu, který to mělo na legát, jestliže adempce nesouhlasila co do předmětu s legátem; zejména sem náleží případ, kdy zůstavitel odvolal sumu větší, než byla odkázána. Přes tento nesouhlas jest adempce platna. Jeví se tu zřejmě důsledek známého římského pravidla: »inest quadrans in semisse« (1. 9 § 3 D 28. 5), a není proto nikterak nutno, vysvětlovati tento zjev z ohledu na vůli zůstavitelovu, které i jinde formalistické právo klassické dopomáhá k uskutečnění, což jest v odporu s ideovou myšlenkou celého spisu.

Následující stať (str. 34) jest věnována částečné adempci legátu; tato jest v zásadě přípustna. Vyloučena jest jenom tehdy, zůstal-li by po částečné adempci právní stav, který by od původu nemohl býti předmětem legátu. Tak jest tomu zejména, byla-li odkázána služebnost cesty několika spoluvlastníkům, a pak byla odvolána jenom jednomu z nich, nebo ademptio libertatis pro parte; dále kdyby byla odňata servitus itineris tomu, komu byla odkázána servitus actus, poněvadž »actus sina itinere esse non potest«. Podobně neplatno jest, byl-li tomu, kdo má odkázán ususfructus, odejmut usus; avšak byl-li odňat fructus sine usu, jest adempce platnou, poněvadž usus jako samostatná služebnost jest možným.

Nepřesně praví spisovatel, že adempce působí neplatnost legátů; v pravdě adempce nemá co činiti s otázkou platnosti legátu, nýbrž má za následek, že platný legát se jí zrušuje. Zrušení toto nastává, jsou-li ostatní náležitosti splněny, již dle práva civilního; pro tuto otázku není však důkazem (str. 39), že v klassickém právu poskytovala se condictio, byl-li legát odvolán, neboť kondikce má místo i, jde-li o pohledávky, které jsou neplatny per exceptionem, t. j. dle právo praetorského. Jiná obtíž byla, že při legátu per damnationem, bylo-li již zaplaceno, byla conditio indebiti vyloučena, ježto lis infitiando crescit in duplum (Ulp. reg. 24, 33, Just. 3. 27. 7): »legatorum perperam solutorum repetitio non est«. Spisovatel má za to, že condictio indebiti byla vyloučena také při vindikačním legátu, poněvadž prý právo klassické předpokládá pro kondikci především právní jednání, směřující ku převodu majetku, zejména vlastnictví, kterého zde nebylo. Spisovatel však přehlíží, že ke kondikci není třeba takového právního jednání, jak z D. 12. 1. 4 § 2. jde na jevo. Jiná nesnáz byla, že neposkytovala se srážka dle zákona Falcidova, byly-li legáty již splněny, takže dědic byl nucen až do Gordianovy konstituce (C. 6. 50. 9) se tu zajistiti zvláštní kaucí. Tím pře-

chází však spisovatel do kolise s Paulovými sentencemi (3. 6. 92), kde tento právník praví: »prolatis codicillis vel alio testamento, quibus ademptum est legatum, vel certe rescissum, perperam soluta repetuntur. Spisovatel soudí, že v tomto znění zmíněná věta nevyšla z péra klassického právníka. Srovnáme-li místo Paulovo s hořejším výrokem Ulpianovým, jest zřejmo, že v této otázce byla různost názorů, kteráž rozřešena byla v právu Justianském ve smyslu Paulově. V D. 41. 8. 4 a D. 41. 8. 9 jedná se (str. 45) o putativním titulu vydržecím, jejž má ten, kdo obdrží legát a neví, že mu byl později odňat; neboť nevědomost o faktické okolnosti, že později nastala adempce legátu, jest právě význačnou známkou putativního titulu, jak jej později právověda »post magnas varietates« uznala.

Na str. 45 jedná spisovatel o adempci pod výminkou, v níž spatřují právníci římští ustanovení legátu pod výjimkou opačnou. Pojímání toto má praktický význam potud, že legát takto odvolaný nepřechází na dědice honorátovy, zemřel-li dříve, než se výminka splnila, tedy nenastává před splněním výminky cessio legati. Avšak neplatný legát nekonvaleskuje pozdější výminečnou adempcí. To jest důsledek všeobecného pravidla »quod initio vitiosum est, tractu temporis non potest convalescere«; proto byl-li ustanoven v testamentu pán za dědice, nebylo možno jeho otrokovi dáti legát; ale byl-li legát pod výminkou odvolán, nestával se platným dle řehole Catonovy pozdějším propuštěním otroka na svobodu.

Je-li několik adempcí výminečných, má dle Pomponia (str. 49) D. 30. 12. 3 míti platnost vždy jen »novissima ademptio«; toto vysvětluje Pomponius: »voluntas ergo facit, quod in testamento scriptum valeat«. V těchto slovech, mám za to, nelze spatřovati zcela zbytečný dodatek Pomponiův; vykládati to jako novou interpolaci, nepokládám za nutno, neboť i právo klassické respektuje v testamentu vůli, formálně projevenou. Kromě toho nebylo zde k interpolaci žádného podnětu, neboť věcně se tím na rozhodnutí ničeho neměnilo.

Novým testamentem zrušuje se starší nadobro, jmenovitě zrušují se v něm i légáty, a nelze je zachovati v platnosti pouhým prohlášením zůstavitelovým; jinak při kodicillech a fideikommissech, kde pozdější kodicill zrušuje starší jenom, pokud mu odporuje. Z toho soudí spisovatel, že fideikommis nařízený v testamentu, jenž byl zrušen na př. agnatione postumi, může býti jakýmkoli zůstavitelovým projevem vůle (posterior voluntas) v platnosti zachován. Jako doklad toho uvádí C. 6. 36. 1. 1; toto ustanovení, pocházející od Alexandra z r. 233., bylo však do kompilace přijato zřejmým nedopatřením kompilátorů, neboť pozdějšími reformami Konstantinovou a Theodosiovou zavedena byla i pro kodicilly forma před 5 svědky (D. 16. 36. 8. 3). Správně však se uvádí pro odvolání fideikommissů, že nevyhledává žádné formy; rozdíl jest pak i v tom směru (str. 52), že na př. při manumissi testamentární rozhoduje mezi několika ustanoveními levissima scriptura, to jest usta-

novení svobodě nejpříznivější, kdežto, jde-li o fideicommissaria libertas, bude míti platnost vždy scriptura novissima, to jest ustanovení poslední. Tak tomu bylo při manumissia directa, kde rozhodoval favor libertatis. Naproti tomu při legátech rozhodovala vždy novissima scriptura, totiž pozdější adempce legátu pod výminkou učiněná měla platnost. Případ ten zove pozdější pravověda translací. Důvodem toho nebyla však vůle zůstavitelova, nýbrž foremné vyjádření této vůle, kteréž spisovatel zove scriptura.

Výminečná adempce působí (str. 57), jako by byl původní legát zřízen pod výminkou, arci opáčnou, ale přes to není to totéž, jako zřízení výminečného legátu. To jest patrno zejména, že adempce neplatného odkazu nepůsobí jeho konvalescenci, kdežto zřízení nového legátu výminečného bude platným. Spisovatel vykládá tento rozdíl v tom smyslu, že při výminečné adempci trvají legát i adempce jako disposice vedle sebe, s vlastními náležitostmi formálními i obsahovými.

Další otázka (str. 59) jest, jaký vliv má manumisse otroka v testamentu na jeho odkaz; dle D. 31. 37 (Javolenus) má manumisse přednost před odkazem; tak i Scaevola v D. 28. 6. 48. 1. To vysvětluje se favore libertatis. A sice má setkání legátu s přímou manumissí za následek, že se zrušuje, správně že jest neplatným ipso iure, a to i když libertas byla dána před odkazem otroka. Byla-li dána jenom fideicommissoria libertas, pomáhal praetor exceptione doli, neboť iure civili zůstával legát jeho platným. Tím více ovšem byl neplatným legát otroka, byl-li výminečným, kdežto manumisse byla bezvýminečná; ale při výminečné manumissi otroka nastával případ podobný jako při adempci, to jest původní legát vykládá se, jako by byl zřízen pod výminkou opáčnou té, která byla připojena k manumissi; tak ustanovují D. 30. 81. 10. Julián nejedná tu však o adempci legátů, nýbrž o neplatnosti jeho způsobené současnou manumissí otrokovou, jak spisovatel ostatně sám uznává (str. 65, 66); že D. 40. 5. 50 (Marcianus), D 31. 14. pr. (Paulus) a D 40. 4. 10. 1 (Paulus) jeví stopy zřejmého zásahu kompilatorů, jak zejména již Eisele a Beseler prokázali, jest nepochybno; místa tato zdůrazňují v Justiniánském právu převahu vůle nad klassickým formalismem ve právu odkazním.

V kap. III. (str. 72) jedná spisovatel o t. zv. tacita ademptio legati, t. j. o odvolání disposicí zůstavitelovou inter vivos, především zcizením předmětu nebo vybráním odkázané pohledávky. Civilnímu právu, které lpělo na přísném formalismu, nestačila taková disposice. V pramenech máme však mnohá rozhodnutí, jež této tacita ademptio připisují účinky buď ope exceptionis neb i ipso iure. Spisovatel podává přehled literatury, která se touto otázkou zabývala, zejména uvádí názory Rosshirtův, Ferriniho, Messiny-Vitrano, Albertariův a rozeznává tři periody: V nejstarší republikánské době vylučuje jakýkoli vliv zcizení na legát. V druhé periodě praesumuje se při zcizení věci dle Ferriniho vůle zůstavitelova odníti legát, z čehož činí se výjimka pro případ zřízení ne-

dobrovolného (necessitas urgens), což musil dokázati legatář; v prv uvedeném případě dává se dědici proti žalobě legatářově exceptio doli. Pro třetí periodu praví spisovatel, že praesumce zcizení je nadále jenom praesumcí de iure; zde se mu zběhl zajisté omyl, a sice dvojí, neboť především praesumce zcizení znamená, že se zcizení praesumuje, čemuž však rozhodně není, neboť se praesumuje odnětí legátu, ne zcizení, a pak, že je nadále jenom praesumcí de iure, jest pro Justiniánskou periodu rozhodně nesprávné, neboť praesumce de iure znamená, že jest proti ní všeliký protidůkaz vyloučen, což spisovatel zajisté pro právo Justiniánské nesoudí. V pravdě byla tato otázka naukou o praesumcích jenom zatemněna. Mnohem jednodušší jest pro dobu Justiniánskou říci, že byl-li předmět odkazu zcizen, jest odkaz z pravidla odvolán a jenom podaří-li se odkazníkovi dokázati, že se to nestalo mera voluntate, nýbrž necessitate urgente, zůstává odkaz v platnosti, ač-li se ovšem nedokáže, že přes to měl zůstavitel vůli, odkaz odníti. Rozhoduje tedy o odvolání odkazu v právu Justiniánském toliko skutečná vůle zůstavitelova. Spisovatel poukazuje dále na rozdíl legátu vindikačního od legátu per damnationem, poněvadž při prvém druhu legátu zanikl odkaz jakýmkoli zcizením, nechť dobrovolným nebo nuceným, ano i zcizením fiduciae causa, ježto dle podstaty semého legátu per vindicationem se předpokládalo, že věci odkázané zůstaly až do smrti ve quiritském vlastnictví zůstavitelově; naopak při legátu per damnationem nemělo zcizení vlivu na jeho platnost, ježto mohla jím býti platně odkázána i věc cizí, a dědic byl pak povinen buď ji koupiti nebo platiti aestimationem rei. Legát zůstal tedy platným a měnil se v legát věci cizí, a to dle práva civilního bez rozdílu, zcizil-li zůstavitel věc dobrovolně čili nic. V tom shodují se klassičtí právníci římští doby Hadrianovy, Pomponius a Gaius s právníkem doby republikánské Q. Muciem Scaevolou, ovšem toliko pro právo civilní: D 34. 2. 34. 1. Gaius II. 1,8. Chtěl-li si proto zůstavitel zachovati volnost zcizení, musil legát omeziti na stav, jaký bude při jeho smrti, na př. slovy: »aurum, quod paratum erit«, nebo »si meum erit, cum moriar« (str. 78).

Zvláštní případ jest odkaz statku, legatum fundi; zůstává týmž odkazem, i jestliže zůstavitel k němu nějaký pozemek přikoupí, nebo něco per alluvionem k němu přibude, nebo naopak, jestliže nějaký dílec pozemku od něho odprodá; v tom ohledu nemíní se zůstavitel ve svých disposicích inter vivos vázati. Legatum fundi bude se tedy rozuměti v tom stavu, ve kterém statek bude při jeho smrti. O tom máme několik rozhodnutí v pramenech, D 30. 8. pr., D 30. 24 § 2, § 3. D 31. 10. Ve zcizení části pozemku není proto žádná adempce legátu, jestliže jen statek podržuje totéž pojmenování; proto jest souhlasiti se spisovatelem, že slova »et magis est, quod alii destinatum est, ademptum esse videtur« v D 30. 24 § 3 jsou nevhodnou interpolací (str. 81).

Jinak než při legátu damnačním tomu bylo při fideikommissech, pro něž rozhodnou byla výhradně vůle zůstavitelova; proto zcizení

předmětu bylo ve právu klassickém dostatečným projevem vůle odníti fideikommis; v tom smyslu rozhoduje též Paulus v Sent. 4. 1. 9.

Nesdílím názor sp. (str. 84) o vlivu Scta Neronianova na legáty; spisovatel soudí, že senatusconsultum mohlo se vztahovati i na vindikační legát, jenž se stal neplatným následkem pozdějšího zcizení odkázaného předmětu. Tomu odporuje však Gaius II. 197, jenž praví, že Sctum Neronianum ustanovilo toliko »ut si eam rem quisque legaverit, quae eius numquam fuerit, proinde utile sit legatum, atque si optimo iure relictum esset;« v našem případě se však předpokládá, že zůstavitel odkázal svou vlastní věc, kterou teprve později zcizil. Zde bylo tedy skutečně platné legatum per vindicationem, a na tento případ vztahuje se také první věta Gaiových institucí II.-198: »Sed si quis rem suam legaverit, deinde post testamentum factum alienaverit, plerique putant non solum iure civili inutile esse legatum, sed nec ex senatusconsulto confirmari«. Jedná se zde o legatum per vindicationem, neboť místo toto jest vzato ze stati, v níž se právě o tomto legátu pojednává; že tu míněno legatum vadné, jež bylo vlivem senatusconsulta Neronianského jako legatum per damnationem v platnosti zachováno, jde na jevo již z té okolnosti, že Gaius praví, že byl-li jeho předmět zcizen, legatum dle názoru většiny spisovatelů nejen že není podle civilního práva platným, ale že ani dle senatusconsulta Neroniánského se v platnosti nezachovává. To by přímo odporovalo nauce, kterou Gaius souhlasně se spisovatelem zastává, že legatum per damnationem zcizením nezanikalo, nýbrž měnilo se jím toliko v legatum alienae rei. Proto nemůže se zde jednati o damnační legát.

Z druhé věty tohoto místa jde však na jevo, že klassičtí právníci sice uznávali, že iure civili trvá damnační legát, i když věc byla zcizena, ale praetorské právo korrigovalo tu právo civilní a dávalo exceptionem doli proti tomu, »qui contra voluntatem defuncti petit legatum«: D 44. 4. 4. 10; D 50. 17. 19. 1. Jest však otázka, zda-li právo praetorské při tomto respektování pravé vůle zůstavitelovy zůstalo jenom na poloviční cestě, a dávalo exceptionem doli bez výjimky vždycky, kdykoli zůstavitel věc odkázanou zcizil, či zda-li zachovalo v platnosti civilní právo zejména v těch případech, kdy zcizení věci stalo se bez vůle odkaz odníti, t. j. necessitate urgente. Rozhodně jest správnějším, říci, že praetor tuto korrekturu přísného práva civilního předsevzal jenom, bylo-li to skutečně žádoucím z ohledu na zřejmou vůli zůstavitelovu, kdežto nebylo-li této vůle, že na civilním právu ničeho neměnil. Tak zejména, zcizil-li zůstavitel odkázaný předmět, ale nechtěl tím odkaz odníti, ponechal i praetor v platnosti staré právo civilní. A v tom smyslu se také vyslovují D 34. 2. 34. 1; interpelační změny, které tu spisovatel (str. 88) navrhuje, nejsou naléhavy, zejména užití slov »ipso iure« jest zcela přiléhavé, t. j. že v případě, kdy není vůle odněti odkaz, zůstane tento platným ipso iure, totiž již dle práva civilního, neboť jeho zrušení per exceptionem doli tu praetor nepovede. V důsledku svého

názoru spatřuje spisovatel porušení původního textu kompilatory také v Inst. Just. 2. 20. 12, kdež shledává, že přidána jest zmínka o tom, že zcizení se stalo »animo adimendi«. Z toho dovozuje, že Celsus shodně jako Gaius a Pomponius učil, že zcizení legátu damnačního nepůsobí podle civilního práva jeho zrušení, nýbrž že účinek ten nastává pouze per exceptionem. Teprve kompilátoři kladou váhu na skutečnou vůli zůstavitelovu; následkem toho všecka místa, která odůvodňují ve sbírce Justiniánské své rozhodnutí poukazem na animus adimendi, prohlašuje spisovatel za interpolace.

V dalším (str. 96) pojednává spisovatel o tom, jaký vliv mělo na legát zcizení necessitate urgente a mera volutate. Odporuje názoru Messinyho, že Celsus připisoval zcizení nedobrovolnému význam praesumce (iuris de iure), tedy vylučující všeliký protidůkaz, odvolání legátu (správně má státi neodvolání), kdežto kompilatoři uznávají je sice rovněž za praesumpci, ale nikoliv de iure, připouštějíce protidůkaz, že způsobuje odvolání, stalo-li se animo adimendi. D 32. 11. 12 a D 34. 4. 18, které svědčí pro názor Messinyho, prohlašuje za interpolace. V D 32. 11. 12 jedná Ulpian o fideikommissech, které se řídily zcela jinými zásadami, a při nichž ovšem vůle zůstavitelova byla daleko více rozhodnou než ve právu legátů. Praetor sice též při legátech přihlížel k vůli zůstavitelově, ale jenom v případě, byl-li předmět legátu zcizen, při němž se nečinilo rozdílu, stalo-li se tak dobrovolně nebo z nutnosti. Praetor přihlížel jenom k určitému faktu, zcizení, a nemohl tedy přihlédnouti k subjektivním ani objektivním předpokladům. Nevidím věru nějakou překážku, která by byla praetorovi bránila, aby při svém rozhodování v soudcovské praxi přihlédl ke všem skutečným a dokázaným okolnostem, nejenom, že byl předmět legátu zůstavitelem zcizen, ale i, že se to stalo za nutných okolností, bez vůle odkaz odvolati, na př. aby si zůstavitel opatřil peníze na zaplacení tížících daní. V tom praetorovi nemohly překážeti nijaké subjektivní ani objektivní předpoklady, vždyť volnost, kterou měl v řízení s formulami, mu v tom směru nekladla žádných mezí; tím více, připustíme-li že mohl ve právu legátů přihlédnouti proti přísnému právu civilnímu ke zcizení legátu, bude nám uznati, že též nemusil tak učiniti, že mohl setrvati při důsledcích práva civilního, to jest při platnosti legátů, shledal-li, že jest to v souhlase s vůlí zůstavitelovou. Mám tedy za to, že tyto různé výjimky z civilního práva platného pro legáty vytvořily se v právu klassickém za účinného zasáhnutí praetorské judikatury, kteráž se přičiňovala o to, aby skutečná vůle zůstavitelova byla aspoň po stránce praktické dle možnosti prostředky praetorskými i v oboru práva legátů uskutečněna, a aby aspoň ty nejkřiklavější rozdíly od volnějšího práva fideikommissů byly odčiněny.

Totéž říci jest o druhém případu, kdy odkaz zrušuje se z vůle zůstavitelovy nastalým nepřátelstvím (str. 103) mezi zůstavitelem a odkazníkem. Tento účinek uznává spisovatel jako vlastní právo fideikom-

missů. Prameny obsahují sice několik míst, která totéž vyslovují, i pokud jde o legáty, avšak všecka tato rozhodnutí pokládá spisovatel za interpolovaná a zmínky o legátech v nich jako cizorodé dodatky. Správně jest souditi s Ferrinim, že inimicitiae gravissimae působily odvolání legátu dle praetorského práva per exceptionem doli. Zejména jest to viděti z D 34. 4. 3. 11 (str. 104), kde Ulpianus praví: »secundum haec et in legato tractamus doli exceptione opposita«. Ulpianus dává zde propter gravissimas inimicitias proti legatáři exceptionem doli; spisovatel ovšem popírá, že tato věta pochází od klassického právníka, ačkoli právě toto rozeznávání, že tu se dává praetorský prostředek, kdežto dle civilního práva jest legát platným, zcela dobře zapadá do práva klasického. Dle spisovatele jest však dodatek tento původu byzantského. Jak ale v tomto případě by bylo slučitelno se snahou kompilatorů, vymítiti ze sbírky Justiniánské všeliký rozdíl mezi právem civilním a právem praetorským, na což spisovatel na jiných místech opět a opět poukazuje?

Zanikne-li předmět legátu, třeba damnačního, zaniká tím i legát. Při tom se nečiní rozdílu (str. 109), jedná-li se o zánik fysický, nebo zanikla-li věc ve smyslu právním, na př. spojením s věcí jinou, vyloučením věci z právního obchodu, manumissí otroka. V tomto případě neobnoví se legát, upadne-li odkázaný otrok znova do otroctví, poněvadž »novus enim videtur homo esse«. O vlivu zcizení a manumisse otroka pojednává Paulus (str. 110) v D 34. 4. 27. pr. § 1; zcizí-li se otrok, jenž byl odkázán, a spolu jemu bylo něco odkázáno, zůstává tento odkaz i po zcizení otroka v platnosti, a může proto býti odvolán; naproti tomu však, je-li otrok propuštěn na svobodu, stane se tím jeho odkaz neúčinným a nelze jej tedy odvolati. Na tom se nic nemění, upadne-li znova v otroctví; avšak bylo-li jemu samému něco odkázáno, obdrží tento odkaz. Výklad tohoto místa jest zcela nepochybný a hodí se dobře do práva doby klassické.

Dále jedná spisovatel (112) o legatum nominis a legatum liberationis, a sice o vlivu, který má na legát zánik pohledávky. D 34. 3. 21. pr. praví o tom zcela povšechně, že legát v těchto případech zaniká, ať již byl dlužníkem zaplacen, anebo nechť byl dlužník jakýmkoli způsobem osvobozen. Nesprávně vykládá tu spisovatel následující rozhodnutí Marcellovo (str. 114) D 31. 50. 1: »Si Titius mihi Stichum aut decem debeat, et legavero tihi Stichum, quem mihi debet, placuit extingui legatum decem solutis: et si diversis alii decem, alii Stichus legatus sit, ex eventu solutionis legatum valet«. První věta jest jasna: při alternativní obligaci legát Sticha zanikl tím, že byla splněna druhá alternativa, takže legatář neobdrží ničeho. Ale ve druhém případě praví se »ex eventu solutionis legatum valet«, to jest právě to, co zůstavitel obdrží, bude předmětem legátu, kdežto druhý legát zanikne. To jest přec zřejmě pravý smysl Marcellova rozhodnutí; a toto plnění bude dědici též mnohem snazší, poněvadž dá legatáři to,

co dostane, a nebude musiti po případě platiti aestimationem předmětu. Vlastně není to zcela v souhlase s hořejší zásadou, poněvadž plnění jednoho předmětu alternativní obligace zanikne pohledávka ve skutečnosti na dobro, pro jeden i druhý předmět, takže nelze říci, jak praví spisovatel, že »druhému odkazníkovi zbude solucí nedotčený nárok na aestimatio druhého předmětu alternativní obligace«. Předmět legátu určuje se zde teprve skutečným zaplacením alternativní obligace, a legát trvá tu dále i po zániku jejím.

V pramenech jsou však místa, kde odkaz trvá, třeba že zanikla pohledávka tím, že ji zůstavitel vymáhal, tedy že zanikla z vůle zůstavitelovy. Nejznámnější z nich jest D 31. 11.—13., kde Ulpián jedná o fideikommissu pohledávky, kterou zůstavitel vymáhal. Na rozdíl od legátu věci, kterou zcizil, praví: »hic enim extinguitur ipsa constantia debiti, ibi res durat, tametsi alienata est«. Tomuto odůvodnění ovšem odpovídá: »non poterit dici deberi«; text však praví »poterit dici deberi«, což jest zřejmě porušeno a původu kompilatorského. Pohledávka zanikla, tedy odkaz se zrušoval. Přes to však Ulpian uvádí některé případy fideikommissů, které zůstanou v platnosti, třeba že zůstavitel odkázanou pohledávku vymohl, anebo třeba že dlužník dluh dobrovolně zaplatil. Stejně Papinianus, jenž toto stanovisko v D 34. 4. 23 odůvodňuje větou: »non enim absumptum videtur, quod in corpus patrimonii versum est«. Rozhodnutí toto vztahuje se ovšem jenom na fideikommissy, při nichž otázka vůle byla již od začátku směrodatnou. Ale i pokud jde o legáty, jest pozoruhodna L 50 D 31, kde Marcellus právě od té okolnosti, co dlužník při alternativní obligaci zaplatí, činí závislou účinnost jednoho z obou odkazů. Také Scaevolovu rozhodnutí v D 34. 5. 31. 3 nelze bez násilné interpolace dáti opačný smysl, než který má, totiž že zůstavitel nezrušil legát ještě tím, že vymohl pohledávku, náležející do odkázaného pekulia. Že ve právu Justiniánském zakončen byl tento vývoj vítězstvím principu vůle, kteráž jedině byla uznána pro řečenou otázku za rozhodující, jest ovšem mimo veškeru pochybu.

Poslední čtvrtá kapitola (str. 120) věnována jest výkladům o t. zv. translatio legati. V pramenech uvádí Paulus (D 34. 4. 6. pr.) čtyři případy této translace, a sice počítá sem změnu aktivního nebo passivního subjektu, změnu předmětu a připojení výminky k legátu původnímu. Právně konstruuje se translace obyčejně tak, že se prvotní legát zrušuje tím, že se zřídí legát nový. Tedy jakási obdoba novace. Spisovatel soudí, že Paulus shrnuje zde tyto čtyři případy pod jeden pojem translace jenom s hlediska čistě formálního, ježto prý tyto druhy translace nemohou rozhodně býti pokládány za adempci klassického práva civilního. O prvém případu, když se jedná o změnu osoby, které se legát poskytuje, praví Gaius (D 34. 4. 5): »quod Titio legavi, id Seio do lego«, Quae res in personam Titii tacitam ademptionem continet. O formální adempci civilního práva se zde

arci nejedná, ale legát se zrušuje »commemoratione prioris legati« Spisovatel míní, že legát zrušil se zde proto, poněvadž mu (str. 122) schází předmět, který byl translací přenesen na legát jiný. To by mohlo býti snad, kdyby předmětem jeho byla species, ale při věcech zastupitelných nelze to říci. Příčinu zrušení původního legátu nemůžeme v tomto případě hledati i pro právo doby klasické v jiném, nežli ve vůli zůstavitelově, jenž chtěl, aby na místě prvotního legatáře obdržel legát někdo jiný; vůle zůstavitelova to byla jedině, která tu měla již dle práva klassického rozhodující význam, jak Paulus praví, tacita ademptio, bez níž by tento zrušovací účinek nebyl nastal. K tomu přistupovalo, že nový legát musil býti zřízen v téže formě, ústupek, který byl učiněn formálním požadavkům civilního práva. Byl-li zřízen ve formě jiné, působil toliko dle práva praetorského, exceptione doli. Spisovateli, kterýž toto popírá, nezbývá pak ovšem nic, než prohlásiti všecka místa, která jeho názoru odporují, zejména Ulpianovo D 30. 34. pr. a Pomponiovo D 34. 4. 20 za interpolovaná, ač pro interpolace v nich není jinak žádného důvodu. Že pro názor sp. nelze uvésti výminečnou translaci (D 34. 4. 7), kdy zůstavitel chtěl zrušení původního legátu jenom za určitých okolností, jinak však měl legát zůstati v platnosti, jest ovšem samozřejmo.

K translaci nelze počítati arci případy substituce v legát; sem náleží zejména D 34. 4. 33: »Sed et cum quis ita legasset, heres meus Titio dato; si non dederit, Sempronio dato; ita demum Sempronio debetur, si dies in persona Titii non cessisset«. Jest to tedy skutečně nepřesné, nazývá-li se tento odkaz v D 34. 4. 10. 1, D 34. 4. 3 pr., D 36. 1. 26. pr. translací legátu. Rozdíl translace od vulgární substituce jest ten, že při substituci se vůbec nejedná o odvolání původního legátu, nýbrž tato má míti místo jenom v případě, když prvý legát nedojde účinnosti, zejména zemře-li legatář ante diem cedentem. Proto také již dle práva civilního nebylo nutno, aby substituční legát byl zřízen v téže formě, jako legát původní. Věty tyto odůvodňuje spisovatel přesvědčivě některými ukázkami pramenů, zejména výkladem Julianova D 26. 1. 26. pr., Ulpianova D 34. 4. 3 § 1, 2 a Scaevolova D 34. 4. 30. 4.

Při translaci se změnou passivního subjektu (str. 140) odpadá otázka totožnosti předmětu, ve které při translaci a persona in personam shledával spisovatel vlastní příčinu zrušení původního legátu; z té příčiny také soudí spisovatel, že změna passivního subjektu nepřivodí ve právu klassickém translačních účinků. Marně se snaží spisovatel doložiti toto tvrzení z pramenů. Paulus v D 34. 4. 6. 1. svědčí dokonce proti tomuto mínění; praví »sed si id, quod a Titio dedi, a Maevio dem, quamvis solent esse duo eiusdem rei debitores, tamen verius est, hoc casu ademptum esse legatum«. Paulus tu přece praví: Třeba že bývají případy, že dva jsou dlužni touž věc, zde tomu tak není, nýbrž původní legát jest odvolán. Jest to zřejmě neporozumění

pravému smyslu Paulova výroku, praví-li spisovatel, že tu Paulus připouští, že z takového nařízení vznikají pravidelně (?) dva (?) legáty, tvořící ovšem v daném případě závazek korreální. Také D 31. 44. 1 sem rozhodně nepatří, ježto v něm nejedná se o translaci legátu, ale o samostatné zřízení dvou legátů na stejnou sumu peněz; dokonce pak D. 30. 53. 2 výslovně slovy »damnaverit unumquemque solidam rem legatario praestare« translaci vylučují. Dlužno tedy souditi, že jest i v tomto případě dáti víru Paulovi, že pokud jde o právo klassické translace se záměnou passivního subjektu posuzovala se jako tacita ademptio legati, a to tím spíše, peněvadž i po stránce formální předpokládala, aby contrarius actus byl zachován. Jinak ovšem by byla i tato translatio působila zrušení původního legátu dle úmyslu zůstavitelova toliko dle práva praetorského.

Posléze jedná spisovatel o případu, »cum res pro re datur«; spisovatel soudí že zde není translace, ježto v klassickém právu nebyl první legát odvolán, nýbrž že tu byly legáty dva, a translace že nastávala teprve dle práva Justiniánského, které přihlíželo k vůli zůstavitelově. Tomuto názoru odporuje ovšem Paulus v D 34. 4. 6 § 2, kde proti mínění některých právníků praví, že zřízení nového legátu se změnou předmětu témuž legatáři znamená ademci legátu původního. Rozumí se, že tento translativní účinek nastává i tu jenom commemoratione prioris legati, a ne vždycky, jak spisovatel mylně Paulovo místo vykládá; tomu nasvědčují slova »Si pro fundo decem legentur«. Kde nemá zůstavitel na mysli tyto adempční účinky, tam ovšem se zachovávají legáty oba, jak jest tomu na př. v D 34. 4. 9. V Paulově výroku: »Item si pro fundo decem legentur, quidam putant non esse ademptum prius legatum: sed verius est, ademptum esse: novissima enim voluntas servatur«, shledává spisovatel, že poslední věta »sed verius-servatur« jest původu kompilatorského, a soudí tak z té příčiny, že v ní poukazuje se na vůli zůstavitelovu, jež dle jeho náhledu byla respektována teprve ve právu Justiniánském, nikoliv ale ve právu klassickém. Avšak též právo klassické dbalo při posledních pořízeních vůle zůstavitelovy, s tím rozdílem ovšem, že přihlíželo při legátech jenom k takovým projevům, jež byly učiněny ve formách civilním právem uznávaných, neboť jenom pak byla přiznána vůli moc právotvorná, kdežto právo Justiniánsék spokojuje se i v právu odkazním jakýmkoli projevem vůle, jen lze-li ji dokázati. Pokud jde o translaci, seznáváme z Paulova místa, že byla tu skutečně u římských právníků různost názorů, že však nabyl převahy názor Paulův, že vůle zůstavitelova má adempční moc předpokládajíc, že nový legát byl zřízen ve formě, kterou právo civilní k adempci vyžadovalo, to jest ve stejné formě, ve které byl zřízen legát prvý, tedy actu contrario, a že při tom bylo na zrušující vůli zůstavitelovu poukázáno: »in commemoratione prioris legati«.

Poslední část (str. 144 a násl.) jest věnována úvahám, že penus legata nebyla ve právu římském pravidelným legátem, ale měla toliko

význam jako alternativa facultas; pravým legátem byla tu summa peněz, kterou byl dědic povinen legatáři zaplatiti pro případ, že dobrovolně nedá mu odkázanou alimentaci.

Spisovatel obral si za předmět svého bádání odvolání legátu, ademptio legati, thema dosti omezené, jemuž dostalo se dosud jenom skrovného zpracování v literatuře práva římského. Práce jest psána methodou exegetickou, kterou dospívá spisovatel k výsledku, že v právu klassickém platila jako odvolání legátu, působící ipso iure, jediné adempce formální. Právo klassické, třeba uznávalo dispoziční volnost zůstavitelovu, vázalo ji na jisté formální předpisy, za jichž zachování mohla jedině míti právní účinky. Právo civilní neupustilo ani v nejmenším od tohoto formalistického stanoviska, a jenom právo praetorské snažilo se zjednati nápravu v případech, kdy důsledné provedení zásad práva civilního bylo by se dostalo do kolise se zřejmou vůlí zůstavitelovou. Tu zjednával ochranu praetor svými procesními prostředky, zejména mu sloužila exceptio doli. Teprve, když odstraněn byl řádný proces civilní s formulami, začalo se prováděti splynutí legátů s fideikommissy, při nichž od původu převládala vůle nad formou, a o adempci rozhodoval pak výlučně animus adimendi dle úvahy soudcovy. To jest celkem názor, který odpovídá dnešnímu panujícímu mínění; jest přirozeno, že v kompilaci Justiniánské, v níž bylo již sloučení legátů s fideikommissy provedeno, musila býto ledakterá ustanovení klassického práva o legátech pozměněna, a není tedy s podivením, že i spisovatel přichází ve svých výkladech na celou řadu interpolací, jež celkem dosti pozoruhodně vykládá. Ovšem obtíže a neschůdnost této záludné cesty interpolací způsobují, že spisovatel někdy přepíná a přijímá interpolace i tam, kde toho není potřebí.

Spis je vážnou prací, která svědčí o nevšední právnické erudici a svědomité píli spisovatelově; zejména též k vědecké literatuře, zejména italské, pokud zde přichází v úvahu, jest pečlivě přihlédnuto. Nikde není hrubších poklesků proti právu římskému a proti jeho duchu.

V celku lze říci, že spis samostatně vědeckou methodou pojednává o zvoleném thematu, a obsahuje mnohé zdařilé výklady, které pozoruhodně přispívají k objasnění některých nejasných otázek z oboru ademce legátů ve právu římském. Dr. Vančura.

Právo německé.

Altdeutsches Recht aus Böhmen und Mähren. Die Texte hat Alois Bernt besorgt, die Ausstattung O. Kletzl. Verlag Stiepel, Reichenberg. 1925. Str. 53.

Jest to kuriosní vydání ukázek německého práva v zemích českých. Účelem vydání jest ukázati, že právo německé v Čechách a na Moravě mělo svůj zvláštní význam. Vydání samo pak je vypraveno bibliofilsky ve třech druzích a každý exemplář číslován. Tekst opatřen iniciálkami a vyobrazením přísahajících šefů z právní knihy